

Medicinos asmenų pavadinimai 1920 metų nepriklausomos Lietuvos pirmajame *Medicinos* žurnale

Medicinos žurnalo 100-mečiui

PALMIRA ZEMLEVIČIŪTĖ

Lietuvių kalbos institutas, P. Vileišio g. 5, 10308 Vilnius

El. paštas palmira.zemleviciute@lki.lt

Straipsnyje nagrinėjami pirmųjų, 1920-ųjų, medicinos teorijos ir praktikos žurnalo *Medicina* leidimo metų publikacijose vartojami medicinos asmenis įvardijantys pavadinimai, nustatant jų reikšmes ir išskiriant būdingas reikšmines grupes, aptariant jų sudėtį ir bruožus, bent kiek paliečiant sandaros ir kilmės dalykus. Skiriami gydančiųjų asmenų pavadinimai, medicinos mokymo asmenų pavadinimai, vaistinkystės asmenų pavadinimai ir gydomųjų asmenų pavadinimai. Visus šiuos asmenų pavadinimus vienija bendroji, medicinos, sema, tačiau jie skiriasi įvairiomis diferencinėmis semomis. Vyrauja sudėtiniai medicinos asmenų pavadinimai. Jiems būdinga lietuviškumo žymė (pagrindiniais dėmenimis daugiausia eina lietuviškos kilmės terminai). Iš vientisinių pavadinimų dažniausi klasikinių (lotynų ir graikų) kalbų skoliniai. Raiškos atžvilgiu gydančiųjų asmenų pavadinimai terminiškesni nei dalis gydomųjų asmenų pavadinimų, kurie įvardijami sudaiktavardėjusiais būdvardžiais ir dalyviais ar aprašomojo pobūdžio žodžių junginiais. Medicinos asmenų pavadinimai teikia dalykinės (medicininės) ir kalbinės informacijos.

Raktažodžiai: asmens pavadinimas, reikšmė, terminologija, terminas, medicina

ĮVADINĖS PASTABOS

Medicinos žurnalo priešaušris. Iki XX a. pr. Lietuvoje buvo leidžiami medicinos periodiniai leidiniai lotynų, lenkų, rusų kalbomis, turėję čia senas tradicijas. Dėl jų įtakos atsirado lietuviška medicinos periodika (plačiau apie Lietuvos medicinos spaudą žr. [2, 161–176; 5, 34–39; 52, 42–49; 77, 220–233]).

Panaikinus spaudos draudimą atsivėrė plačios galimybės plėtoti nacionalinę spaudą. Pradinę lėtą šios periodikos leidybą lėmė sudėtingos krašto istorinės sąlygos: Pirmasis pasaulinis karas (1914–1917), kaizerinė okupacija (1915–1918) su dviguba karine ir politine spaudos cenzūra, Lietuvos valstybės kūrimosi sunkumai [78, 56].

Pirmuoju lietuvišku medicinos populiarinimo leidiniu laikytinas *Lietuvos ūkininko* laikraščio priedas *Sveikata* (1909–1915, 1920–1928 m.) (plačiau apie šį priedą žr. [77, 220–233];

81; 86, 60–63, 38–40, 43–45, 44–46]), pradėtas leisti 1909 m. ir redaguotas Kazio Griniaus. Redakatoriaus žodžiais tariant, tai pirmutinis medicinos laikraštis lietuvių kalba, skiriamas sveikatos žinioms platinti tarp plačių minių [36]. Prasidėjus karui *Sveikatos* leidimas nutrūko. Ji vėl atnaujinta 1920 m. ir be pertrūkio ėjo iki 1928 metų. Šiuo laikraščiu siekta „supažindinti kaimo žmones su ligomis, nuo kurių daug suserga ir miršta dėl nežinios, nemokėjimo saugotis, ir jų gydymu, diegti higienos ir sanitarijos žinias“ [80, 18; 86, 61].

1910 m. K. Grinius pasiūlė leisti „profesionalinį medicinos laikraštį“, kuriame galėtų būti skelbiami medicinos, higienos, medicinos statistikos, veterinarijos, farmacijos, gamtos mokslų straipsniai, mokslų ir personalo gyvenimo kronika, informacija, feljetonai [37, 1]. Po trejų metų šis jo sumanymas įgyvendinamas – 1913 m. pasirodo pirmasis medicinos, veterinarijos, farmacijos ir gamtos mokslinis leidinys *Medicina ir gamta*, kurio redaktorius ir leidėjas buvo gydytojas Stasys Matulaitis. Tačiau pasirodė tik du numeriai, ir leidyba nutrūko dėl lėšų stygiaus ir kt. priežasčių, vieną iš jų galima būtų paminėti prasidėjusį Pirmąjį pasaulinį karą.

1914–1915 m. Vilniuje ėjo savaitraščio *Aušra* (1) priedas *Gydytojas* (plačiau žr. [2, 168; 77, 228–229]). Išleista aštuoniolika jo numerių. Daugiausia straipsnių apie užkrečiamąsias ligas čia paskelbė gydytojas Antanas Vileišis.

Medicinos žurnalo pradai. Prieškario Lietuvos gydytojų viltis atgaivino 1920 m. pradėtas leisti žurnalas *Medicina* [78, 56]. Trumpai apie jo priešistorę. Žurnalo ištakos sietinos su Kauno medicinos draugijos (toliau – KMD) įkūrimu 1919 m., kurios vienas iš svarbiausių uždavinių buvo lietuviškos medicinos spaudos sukūrimas. Aktyvus šios draugijos narys gydytojas Juozas Žemgulys (2), visų KMD narių įpareigotas, parengė žurnalo projektą, pateikė jį Vyriausybei ir parūpino lėšų pradiniam žurnalo finansavimui. Tapęs šio leidinio redaktoriumi (iki 1922 m. penktojo numerio; tolesnį žurnalo redagavimą ir leidybines funkcijas perėmė Jonas Staugaitis), tų pačių metų gegužės mėn. išleido pirmąjį *Medicinos* numerį: kuklaus viršelio, dviejų spaudos lankų, nedidelio formato, 1000 egzempliorių tiražu. Visa žurnalo leidybos ir finansinė atsakomybė teko KMD nariams. Jie organizavo *Medicinos* leidybą, platinimą, reklamavimą ir pateikė daugiausia straipsnių. Pirmaisiais metais prie KMD redakatoriaus iniciatyva buvo įsteigtas Fondas medicinos raštams leisti. Nors jis kažkiek palengvino žurnalo finansavimą, tačiau lėšų stigo visą žurnalo gyvavimo laiką [78, 58–59].

Medicinos žurnalo siekiniai, troškiniai ir skatuliai. Pirmasis *Medicinos*, laikraščio (3), paskirto medicinos teorijos ir praktikos reikalams, numeris pasirodė 1920 m. gegužės

-
- (1) Laikraštis ėjo 1911–1915 ir 1919 m. Vilniuje. Skirtas Vilniaus krašto lietuviams. Leido priedus *Gydytojas* (1914–1915), *Mūsų ūkis* (1914–1915 ir 1919). Leidėjas V. Mironas. Redagavo P. Kraujalis (1911–1914 ir 1915), J. Bakšys (1914–1915), J. J. Stankevičius (1919). Lenkų okupacinės valdžios uždarytas [85, 300].
 - (2) Juozas Žemgulys (1890–1941), chirurgas, vienas garsiausių XX a. tarpukario Lietuvos gydytojų. Studijavo Petrapilio Karo medicinos akademijoje, Tartu universitete. 1914 m. mobilizuotas į Rusijos imperijos kariuomenę. 1918 m. grįžo į Lietuvą. Buvo vienas Kauno medicinos draugijos (1919), Aukštųjų kursų (1920), Lietuvos chirurgų draugijos (1935) steigėjų. Paskelbė daugiau kaip 50 mokslinių straipsnių, parašė knygų (*Žmonių gydymas namuose* (1933) (redaktorius ir vienas iš autorių), vadovėlių (*Trumpas karo lauko chirurgijos vadovėlis* (1932), *Greitoji pagalba. Rankvedėlis* (parengta spaudai 1940). 1941 m. nukankintas [78, 59; 91]).
 - (3) „XX a. lietuviškoje spaudoje visi periodiniai leidiniai buvo įvardijami laikraščiais. Tik vėliau, maždaug nuo nepriklausomybės laikotarpio pradžios ir galutinai XX a. trečiajame–ketvirtajame dešimtmetyje, įsigalėjo terminas „žurnalas“ [77, 227]. Nuo 1920 iki 1932 m. *Medicina* vadinta laikraščiu, tik nuo 1933 m. pirmo numerio ji pradeda vadinti žurnalu. Šiame straipsnyje *Medicina* vadinama žurnalu.

mėnesį. Dviejų puslapių redakcijos žodyje „Nuo Redakcijos“ išdėstyti žurnalo tikslai ir siekiai: „tę[s]t[is] toliau dar prieš karą pradėjusios eiti *Medicinos ir gamtos* darbą – tiktai žymiai pakitėjusiose aplinkybėse“, „[d]uo[tis] tą, ką ir kiek lietuviai medikai gali medicinoje duoti. Laikraštis bus tik atvaizdas, ką mano ir daro mūsų gydytojai“, „gaivinti Lietuvos medikuose iniciatyvą“, „žymė[tis] visus medicinos mokslo kūrybos reiškinius mūsų tarpe“, „norėtume duot atsakymus į visus Lietuvos gydytojams įdomius klausimus: kaip užsieny yra medicina varoma ir kurių vaisių gauta, kaip dirbti mūsų ligoninėse, įstaigose ir privačioje praktikoje, kas yra mūsų padaryta ir daroma medicinos srity, kurie mums stovi uždaviniai ir kaip jie įvykdyti“, „nemažai vietos planuojama skirti privačia praktika besiverčiančių gydytojų reikalams“, „laikraštis turi iš praktikos gyvybės semt ir praktikai tarnaut“ [70, 1].

Pabrėžiama gyvybiška būtinybė Lietuvai turėti daugiau gydytojų, nes tai tiesiogiai susiję su krašto žmonių sveikata, apskritai visos tautos gyvybingumu, išlikimu: „Visi mes giliai jaučiame aukštojo medicinos mokslo svarbumą; kraštui reikalinga yra daugiau, kai 1 000 gydytojų, be kurių mes neišbrisis iš antisanitarijos, antiigienos ir baisaus ne laiku mirtinumo“ [70, 2]. Raginama gręžtis į save nelaukiant pagalbos iš kitur: „tą teturėsime ką patys padirbsime, tiek aukštai testovėsime, kiek patys pakilsime. Kiti mūsų neiškels ir neapgins“ [70, 2]. Išreiškiamas tikėjimas tiek pavieniais lietuviais gydytojais, tiek ir visa lietuvių tauta, ir šis tikėjimas nuskamba kaip žurnalo skatinys: „Mes tikime lietuvių medikais, dirbančiais ir dirbsiančiais, tikime lietuvių tauta, jos proto jėgomis ir ateičia. Del to mes turime tikėjimo ir pradėtajam darbui“ [70, p. 2].

Greta esminių žurnalo siekių nelieka užmiršta ir terminologija (4), tiesa, reikia pasakyti, kad šio baro tikslai dar labai kuklūs ir neapibrėžti: „Del terminų labai tuo tarpu nesivaržome: dedame, kas kaip rašo, savo paaiškinimų tik kartais pridėdami ir kalbą pataisydami. Viliamės, kad netikusieji terminai gyvenime natūrinės atrankos keliu patys pranyks“ [70, 2].

Pirmųjų *Medicinos* žurnalo leidimo metų numerių turinys. Pirmaisiais *Medicinos* gyvavimo metais pasirodė aštuoni jos numeriai. Juose išspausdinta 16 įvairios tematikos medicinos mokslo straipsnių (pora iš jų – tęstiniai) (žr. lentelę).

Be mokslo straipsnių, spausdinta apžvalgų, pasakojimų ir kitokios informacijos žurnalo rubrikose „Mūsų literatūros apžvalga“, „Kronika“, „Iš kitų kraštų“. Taip pat skelbtos įvairios taisyklės, pvz.: „Laikinosios prostitutcijos reglamentacijos taisyklės“, „Taisyklės apie privatinės prieglaudas gimdančioms“, įstatai, pvz., „Kauno medicinos draugijos įstatai“. Skelbti ir Steigiamojo Seimo Sveikatos subkomisijos, Sveikatos Departamento, Kauno medicinos draugijos protokolai; duodama statistinių duomenų, pvz., „Iš sanitarinės statistikos prieš karą“ ir kt.

Objektas. Tiriamąją medžiagą sudaro iš pirmųjų *Medicinos* žurnalo leidimo metų aštuonių numerių surinkti medicinos asmenis įvardijantys pavadinimai, jų rasta 220 (įskaitant keletą varijuojančių terminų, pvz.: *dantistas* ir *dentistas*, *felčėris*, *felčėris* ir *felčėrius*, *žindytoja* ir *žindytoja*; variantais čia laikomos ir paprastosios bei įvardžiuotinės formos, kurios eina rūšiniais sudėtinių terminų dėmenimis, pvz., *gailėstingoji sesuo* ir *gailėstinga sesuo*).

- (4) Medicinos mokslo terminijos kūrimu – šiuo labai svarbiu ir aktuali *Medicinos* žurnalo veiklos baru – labiau susirūpinta vėlesniais žurnalo leidimo metais. Lietuviškų medicinos terminų klausimas buvo opus. Su juo susidurdavo visi žurnale bendradarbiaujantys autoriai. 1927 m. *Medicinoje* paskelbta žinutė „Mediciniškosios terminologijos reikalai“, kurioje skaitytojai informuojami apie Terminologijos komisijos prie KMD sukūrimą. Ši komisija atliko milžinišką darbą: parengė medicinos terminų projektą, pateikė jį svarstyti Valstybinei terminologijos komisijai. Atliktas darbas pasiteisino, nes vėlesniuose žurnalo puslapiuose pasirodę nauji terminai pamažu prigijo ir vartojami medicinoje iki šių dienų. Nauji medicinos terminai buvo kuriami visą žurnalo leidybos laikotarpį [78, 61–62].

Lentelė. 1920 m. *Medicinos* mokslo straipsniai ir jų autoriai

Numeris	Autorius	Straipsnio pavadinimas
1	K. Grinius	Kietais graižais kepurės viena plaukų nuslinkimo priežastis prie alopecia pityroides.
1, 2 7	J. Žemgulyš	Apie gydymą ultrafioletaisiais spinduliais. Tyrinėjimai tuberkulino reakcijų pagalba.
1	M. Nasvytis	Apie Weili'o Felix'o reakciją prie dėmėtosios šiltinės.
1 3 5	J. Blažys	Medicinos mokymas Anglijoje. Karo lauko psichiatrijos apžvalga. Apie vitaminus.
4 5, 6	Vl. Kairiūkštis	Gūžių ir endeminio kretinismo būstinė Lietuvoj. Vietiniai žmogaus stabo reiškiniai (tetanus localis).
4 8	Dr. Tumėnienė	Dėl kovos su epidemijomis Lietuvoje. Kaip kovoti su veneros ligomis.
5	K. Mažonas	Gydomųjų žolių kultūros klausimu.
6	J. Alekna	Ozena.
7 8	B. Zacharinas	Karo įtaka chirurgijos principams. Ne visai paprasta influencos (irmėdės) lytis.
8	J. Karuža	Prostitucija ir sifilis ir kova su jais.

Tikslas ir uždaviniai. Siekiama semantiškai išnagrinėti su medicinos (5) mokslu ir darbu susijusius asmenis įvardijančius pavadinimus. Šiam tikslui keliami tokie uždaviniai: nustatyti medicinos asmenų pavadinimų reikšmes ir išskirti būdingas jų grupes, aptarti jų sudėtį ir bruožus, bent kiek paliesti sandaros ir kilmės dalykus.

Metodika. Daugiausia remiamasi aprašomuoju analitiniu metodu, pasitelkiamas ir gretinamasis metodas. Pastarasis naudojamas gretinant kai kurių žodžių reikšmes su tų pačių žodžių, pateiktų *Lietuvių kalbos žodyne* [62], *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* [6], reikšmėmis. Kai kuriais atvejais asmens pavadinimo reikšmė be konteksto nelabai aiški, tuomet pavadinimas pateikiamas iliustraciniame sakinyje. Po pavadinimo arabiškais skaitmenimis rašomas žurnalo numeris ir puslapis. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad pateikiamas tik pirmas pavadinimo pavartojimo atvejis. Asmenų pavadinimai rašomi originalo forma.

Tyrimo naujumas. Medicinos asmenų pavadinimai, galima sakyti, beveik netyrinėti, išskyrus šio straipsnio autorės truputį išsamiau struktūros ir kilmės atžvilgiais panagrinėtus gydančiųjų ir gydomųjų asmenų pavadinimus, surinktus iš 1918 m. nespecializuotoje periodinėje spaudoje (laikraščiuose) skelbtų populiariamųjų publikacijų medicinos ir sveikatos klausimais [90, 167–170]. Šis tyrimas yra naujas dar ir tuo aspektu, kad jo objektas yra pirmojo lietuviško specializuoto mokslinio medicinos žurnalo asmenų pavadinimai.

Dėl terminų veikėjas, dalyvis, subjektas, asmuo (ne)vartojimo. Prieš pradėdant nagrinėti sukaupią medžiagą, reikėtų pasiaiškinti, koku terminu būtų tiksliausia įvardyti su medicinos mokslu ir praktika susijusius žmones.

(5) Straipsnyje šiek tiek pateikiama ir su medicinos mokslu susijusių mokslų (anatomijos, fiziologijos ir kt.) asmenų pavadinimų.

Vienas iš galimų terminų būtų *veikėjas*. Ši kategorija skiriama, pavyzdžiui, *Lietuvių kalbos gramatikoje* [60, 317]. *Lietuvių kalbos žodyne* žodžio *veikėjas* nurodytos net šešios reikšmės. Pagrindinė iš jų „kas veikia, dirba“ su poreikšmiu „kas aktyviai dalyvauja kokioje nors veikloje“ [62]. Iš antrinių reikšmių minėtina „kas ką vykdo, atlieka, valdo“ [62]. Taigi galima sakyti, kad esama vienos šias reikšmes vienijančios aktyvumo semos, kuri, kaip matysime toliau, būdinga ne visiems su medicina susijusių žmonių pavadinimams.

Norint apibūdinti veikėjo kategorijos esmę, reikia nustatyti kategorinius požymius, leidžiančius subjektą priskirti tai kategorijai. Svarbiausias kategorinis veikėjo požymis yra jo aktyvumas, t. y. sugebėjimas nukreipti savo energiją į realius veiksmus. Antras požymis – subjektas turi tam tikrą ketinimą atlikti veiksmą. Trečias požymis – kontroliuojamumas, t. y. subjekto sugebėjimas kontroliuoti savo ketinimą pasiekti norimą rezultatą. Taigi veikėjas yra asmuo, kuris savo noru keičia situaciją realiaame pasaulyje ir sugeba valdyti tam tikrą energiją, kurią jis naudoja sąveikaudamas su jį supančio pasaulio objektais [99, 65].

Taigi galima daryti išvadą, kad *veikėjais* labiau tinka įvardyti žmones, kurie gydo, t. y. atlieka aktyvius veiksmus, mat jie turi visus minėtuosius veikėjo požymius. Žmones, kurie serga ir yra gydomi, veikėjais vadinti ne visai tikslu, nes jie gydytojui yra tyrimų objektai, todėl juos galime priskirti „objekto“ kategorijai [99, 63].

Gydančiuosius ir gydomuosius galima būtų vadinti terminu *dalyviai* (*Lietuvių kalbos žodyne* žodis *dalyvis* apibrėžiamas labai lakoniškai – „kas dalyvauja“ [62]), mat jie dalyvauja tame pačiame gydymo procese, tačiau, kita vertus, jų dalyvavimas nėra lygiavertis – pirmieji yra aktyvūs kalbamojo proceso dalyviai, o antrieji – pasyvūs.

Tinkamas atrodytų *subjekto* (6) terminas. Juo gali būti vadinamas veiksmo atlikėjas (gydantysis) ir veiksmo patyrėjas (gydomasis). Bet čia vėlgi kyla minėtoji kolizija – gydomasis gydančiojo atžvilgiu jau yra objektas. Kita vertus, keblumų rinktis šį terminą kelia ir tai, kad jis įprastas filosofijos, logikos ir kitų mokslų, pavyzdžiui, teisės, terminijoje, be to, *Dabartinės lietuvių kalbos žodyne* žodis *subjektas* turi pažymą *knyg., šnek.* [6].

Šiam tyrimui parankiausias terminas būtų *subjekto* lietuviškas atitikmuo *asmuo*, kuris *Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne* apibrėžiamas kaip „žmogus kaip atskiras individas“ [6]. Šis terminas daugiausia vartojamas lingvistiniuose tyrimuose (7) ir yra tikslus bendrasis terminas, vienodai tinkamas įvardyti tiek gydančiajam, tiek gydomajam.

Dėl asmenų pavadinimų terminiško. Skirtingose mokslo ar veiklos srityse poreikis terminais įvardyti asmenis yra nevienodas. Esama sričių, kurių terminijoje asmenų įvardijimų labai nedaug arba net visai nėra (tai pirmiausia pasakytina apie tiksluosius mokslus). Socialiniuose moksluose be asmenis įvardijančios terminijos išsiversti neįmanoma. Pavyzdžiui, nustatyta, kad tarpukario lietuvių teisės terminijoje asmenis įvardijantys terminai sudaro vos ne septintadalį anuomet vartotų teisės terminų [84, 107].

Medicinos srityje be asmenų pavadinimų taip pat negalima apsieiti. Jų nemažai pateikiama *Medicinos terminų žodyne*, *Medicinos enciklopedijoje*, pvz.: *gailestingoji sesuo*, *gydytojas*, *farmaceutas*, *felčelis*, *kūdikis*, *neišnešiotas naujagimis*, *psichiškai nesveikas vaikas*, *schizoidas*,

(6) Teigiama, kad medicinoje subjekto kaip gydymo proceso dalyvio kategorija yra padalyta į dvi subkategorijas: profesinio veikėjo, tai yra gydytojo, ir kvaziveikėjo, tai yra paciento, nes sirgimas nėra veikla. Kita vertus, pacientai gydytojui yra tyrimų objektai, todėl juos galima priskirti ir „objekto“ kategorijai [99, 63].

(7) *Asmens* terminas dažniausiai vartojamas lietuvių kalbininkų darbuose [38; 39; 68; 83; 84; 71; 33; 74; 87; 69]. Tos pačios tematikos rusų kalbininkų darbuose dažniausias terminas *лицо* (asmuo) [93; 97; 100; 96], nors pasitaiko ir kitų, pavyzdžiui, *субъект* (subjektas) [99], *человек* (žmogus) [95].

vaikas [64; 65], *akušerė, alkoholikas, apsimetėlis, chirurgas, dezinfektorius, gydytojas, gimdyvė, girtuoklis, globėjas, farmacininkas, farmakologas, kardiologas, kuratorius, ligonis, ligonių slaugė, nėščioji, odontologas, pacientas, paruošėjas, patarėjas, patologas, pediatras, prostitutė, psichiatras, skiepytojas, terapeutas, urologas, vaistininkas, žindyvė, žinduklis* [66].

Reroje tiriamosios medžiagos publikacijoje nėra pavadinimų, kuriais įvardijami fiziniai asmenys, vienaip ar kitaip susiję su medicinos mokslu ir praktika. Tiesa, pravartu priminti lietuvių terminologo Kazimiero Gaivenio nuomonę, kad veikėjų pavadinimai nėra terminai, jų terminologiškumas yra problemiškas ir kad tokius žodžius kaip *kalbininkas, gydytojas*, kurie neįvardija specialių mokslų (šiuo atveju – kalbotyros ir medicinos) sąvokų, galima būtų išskirti į atskirą terminijos pogrupį [35, 31]. Nors K. Gaivenis ir išsako šią abejonę dėl veikėjų pavadinimų terminiško, vis dėlto palieka jiems vietą terminijos sistemoje. S. Bolotova, A. Jakovleva asmenų pavadinimus pagal profesiją, pavyzdžiui, *felčėris, gydytojas, dantų gydytojas, medicinos sesuo* ir pan., laiko terminais [93, 23]. Aušra Rimkutė tokius religijos veikėjų (8) pavadinimus kaip *apaštalas, eretikas, išganytojas, klebonas, klierikas, popiežius, vyskupas* ir kt. vadina religijos terminais [73, 173, 177]. Naujausiuose medicinos terminijos tyrimuose tokių pavadinimų kaip *pacientas, terapeutas* ir pan. terminologiškumas pripažįstamas – jie laikomi bendraisiais medicinos terminais [99, 65].

Kaip jau buvo minėta, pirmųjų *Medicinos* leidimo metų publikacijose vartojama nemažai asmenų pavadinimų. Dažniausiai tai dviejų grupių atstovų – gydytojų ir ligonių – pavadinimai. Pavyzdžiui, rašant apie ligą, jos požymius ir gydymą, negalima išsiversti neminint ta liga sergančiųjų ir, be abejo, tą ligą gydančiųjų. Bene arčiausiai medicinos yra vaistininkystė, todėl išskiriama atskira su šiuo mokslu susijusių asmenų pavadinimų grupė.

Žodžiai yra laiko antspaudai, apibūdinantys tam tikrą kalbos ir visuomenės istorijos laikotarpį [95, 95]. Aptariamieji asmenų pavadinimai neabejotinai atlieka šią apibūdinamąją funkciją, todėl būtų tikslinga asmenis įvardijančius pavadinimus laikyti visateisiais medicinos terminijos sistemos nariais.

MEDICINOS ASMENŲ PAVADINIMAI 1920 METŲ *MEDICINOS* ŽURNALO PUBLIKACIJOSE

Šiame straipsnyje medicinos asmenų pavadinimai skirstomi į keturias pagrindines grupes: gydančiųjų medicinos asmenų, kurie užsiima tiesiogine, gydymo, veikla (gydytojai ir jų pagalbininkai), medicinos mokymo asmenų, vaistininkystės asmenų ir gydomųjų asmenų pavadinimus.

1. Gydančiųjų asmenų pavadinimai (136 pavadinimai). Juos skirstant remiamasi dviem pagrindais – įgytu aukštuoju medicinos išsilavinimu ir sąsaja su kariuomene. Antrasis iš jų taikomas tiek gydymo specialistams, tiek ir jų pagalbininkams, pirmasis – tik gydymo specialistams, mat pagalbininkų, nebaigusių medicinos mokslo, publikacijose neaptikta.

1.1. Tikrųjų gydymo specialistų pavadinimai. Tikraisiais gydymo specialistais čia vadinami asmenys, baigę aukštąjį medicinos mokslą ir įgiję tam tikros specialybės gydytojo kvalifikaciją. Šių specialistų pavadinimai skirstomi į dvi grupes, o šios – dar smulkiau. Taigi pirmiausia skiriami civilių gydytojų pavadinimai ir kariuomenės gydytojų pavadinimai. Pirmieji pavadinimai skirstomi smulkiau.

1.1.1. Civilių gydytojų pavadinimai. Šiai gausiausiai grupei priskiriami su kariuomene nesusijusių gydytojų pavadinimai, kurie skirstomi į 6 pogrupius pagal specializaciją,

(8) Be *veikėjo*, autorė dar vartoja ir *asmens* terminą [73, 173].

užimamas pareigas gydymo įstaigos tarnyboje, darbo vietą, tautybę ir priklausymą šaliai, atliekamus veiksmus ir kvalifikacijos laipsnį.

1.1.1.1. Civilių gydytojų pagal specializaciją pavadinimai. Tai gydytojų, turinčių tam tikros medicinos specialybės kvalifikaciją, pavadinimai. Šią reikšmę pabrėžia rūšinis dėmuo *diplomuotas*: *diplomuotas gydytojas* (8, 240) / *diplomuotasis gydytojas* (8, 240). Pirmiausia minėtinas bendrasis vientisinis lietuviškos kilmės terminas *gydytojas* (1, 1). Sudėtinių pavadinimų su šiuo terminu gana nedaug – tai *gydytojas terapeutas* (1, 16), *epidemijos gydytojas* (4, 121), *sanitarijos gydytojas* (5, 146) / *sanitarinis gydytojas* (2, 54). Vartojamas ir skolinys *medikas* (1, 17; 2, 46), tačiau jis nėra dažnas. Vidaus ligų gydytojas vadintas terminu *vidurinių ligų gydytojas* (2, 61).

Atskirų specialybių gydytojai vadinami tarptautiniais, dažniausiai graikiškos kilmės, skoliniais, kurie tebevartojami iki šiol: *chirurgas* (1, 16), *klinicistas* (8, 254), *pediatras* (8, 237), *psichiatras* (3, 65), *rinolaringologas* (6, 171), *terapeutas* (1, 16). Tik keli skoliniai yra kitokios, lotyniškos arba mišrios, kilmės: *auskultantas* (8, 251), *rentgenologas* (5, 157), *sifilidologas* (8, 227).

Įdomu pastebėti, kad *Medicinoje* terminais *dantistas* (2, 50) (vartojamas ir variantas *dentistas* (2, 58) ir *dantų gydytojas* (2, 58) įvardijamos skirtingos sąvokos, tačiau reikšminiai skirtumai iš konteksto nėra aiškūs, plg.: „Dantistų (9) mokslo cenzas yra ne pakaktinas, ir jie negali naudotis lygiom teisėm su dantų gydytojais“ (2, 50).

Aptariamų terminų reikšminį skirtumą aiškiai išsakė dr. J. Žemgulyš, *Medicinos* redaktorius, vėlesnių metų straipsnyje: „D a n t ų g y d y t o j a i (1 0) kartais dar vadinami yra dentistais, bet dentistai yra mažesnio mokslo, kaip dantų gydytojai“ [41, 2].

Be medicinos specialistų pavadinimų, reikėtų paminėti ir kai kurių gyvosios gamtos mokslų specialistų pavadinimus, mat tie mokslai neatsiejamai susiję su medicina: *anatomas* (1, 3) (*patologo anatomas* (8, 254), *bakteriologas* (8, 254), *fiziologas* (2, 61).

1.1.1.2. Civilių gydytojų pagal darbo vietą pavadinimai. Šiai grupei priskiriami sudėtiniai pavadinimai, kuriais įvardijami asmenys pagal darbo vietą. Rūšiniu dėmeniu įvardijama vieta gali apimti platesnę erdvę, pvz.: apskritis, kraštas, provincija, miestas, savivaldybė: *apskritis gydytojas* (2, 36), *krašto gydytojas* (5, 147), *miesto gydytojas* (3, 88), *miesto sanitarijos gydytojas* (6, 191), *provincijos gydytojas* (7, 212), *savivaldybės gydytojas* (4, 128), ir siauresnę erdvę, pvz., geležinkelis, kalėjimas, kolonija, mokykla, ligoninė, teismas: *apskritis ligoninės gydytojas* (4, 123), *geležinkelio gydytojas* (2, 56), *kalėjimo gydytojas* (2, 56), *kolonijos gydytojas* (1, 21), *ligoninės gydytojas* (1, 17), *mokyklos gydytojas* (2, 56), *nuovados ligoninės gydytojas* (2, 53), *teismo gydytojas* (5, 146), *vyresnysis ligoninės gydytojas* (4, 126). Paprastai *Medicinos* publikacijose gydymo specialistai vadinami lietuvišku terminu *gydytojas*. Tarp aptariamųjų grupės pavadinimų pasitaikė sudėtinis pavadinimas su skolinu gimininiu dėmeniu *medikas*: *teismo medikas* (*policinis gydytojas*) (2, 57), tačiau, kaip matyti, greta skliaustuose pateikiamas ir lietuviškas atitikmuo.

1.1.1.3. Civilių gydytojų pagal užimamas pareigas gydymo įstaigos tarnyboje pavadinimai. Šiais pavadinimais įvardijami asmenys, kurie eina vadovaujamasias (dažniausiai) pareigas gydymo ir panašiose įstaigose. Reikia pasakyti, kad neretai iš pavadinimo ar jo vartojimo konteksto ne visada aišku, ar tas pareigas užimantis asmuo tikrai yra gydytojas, todėl kai kurie toliau pateikiami pavadinimai šiai grupei gali priklausyti sąlygiškai.

(9) Sakinyje terminai išretinti šio straipsnio autorės.

(10) Išretinta originale.

Dažniausiai vartojamas lietuviškas pavadinimas *vedėjas*: *apskritis ligoninės vedėjas* (7, 224), *ligoninės vedėjas* (2, 53), *medicinos skyriaus vedėjas* (2, 64), *specialinis ligoninės vedėjas* (4, 106). Rasta keletas pavienių pavadinimų: *instruktorius sanitarijos srityje* (4, 120), *sanitarijos skyriaus viršininkas* (7, 224), *sanitarinis inspektorius* (2, 55), *valdžios kontroleris* (2, 52). Atskirai minėtinas moteriškosios giminės pavadinimas *sanitarinė inspektrisa* (2, 55). Giminių šio pavadinimo dėmens forma greičiausiai yra vertinys iš rusų kalbos, plg. *инспектриса* (11).

1.1.1.4. Civilių gydytojų pagal tautybę ir priklausymą šaliai pavadinimai. Tokia reikšminė grupė nulemta publikacijose vartojamų asmenų pavadinimų, mat rašant daroma skirtis tarp savos ir svetimos šalies gydytojų, tarp lietuvių ir nelietuvių, ta skirtis ir atsispindi sudėtiniuose asmenų pavadinimuose, kurių rūšiniai dėmenys reiškia arba gydytojo tautybę, arba kilmės šalį. Lietuvos lietuviai gydytojai įvardijami pavadinimais *lietuvio gydytojas* (2, 33), *lietuvio medikas* (1, 1), *Lietuvos pilietis gydytojas* (4, 120). Kitos šalys rūšiniais dėmenimis nekonkretizuojamos, dažniausiai kitai pilietybei ar šaliai nurodyti pasitelkiamas būdvardis *svetimas*: *svetimasis pilietis gydytojas* (4, 120), *svetimos šalies pilietis gydytojas* (7, 222), *svetimosios valstybės gydytojas* (4, 120). Keliuose pavadinimuose minima tik viena – vokiečių – tautybė: *vokietis chirurgas* (2, 60), *vokietis internistas* (2, 61), *vokietis rentgenologas* (2, 60).

1.1.1.5. Civilių gydytojų pagal jų atliekamus veiksmus pavadinimai. Tai sudėtiniai civilių gydytojų pavadinimai, kurių rūšiniais dėmenimis įvardijami tų gydytojų atliekami tokie medicinos veiksmai kaip konsultuoti, padėti, kuruoti, praktikuoti: *gydytojas konsultantas* (5, 142), *gydytojas padėjėjas* (2, 50), *kuruojantis gydytojas* (6, 169), *laisvai praktikuojantis gydytojas* (2, 57) / *laisvai praktikuojantysis* (7, 208), *privaciai praktikuojantis gydytojas* (6, 189) / *privatinis gydytojas* (3, 82).

1.1.1.6. Civilių gydytojų pavadinimai pagal kvalifikacijos laipsnį. Šiai grupei priskiriami prityrę, įgudę ir gerai mokantys dirbti savo darbą iš praktikos: *gydytojas praktikas* (nespecialistas) (3, 92) / *gydytojas praktikas* (2, 35), *prityręs gydytojas* (2, 35), dar neturintys pakankamos kvalifikacijos, pradedantieji gydytojauti: *jaunas gydytojas* (2, 35), *praktikantas* (8, 251) / *gydytojas praktininkas* (2, 35), taip pat leidimo dirbti gydytojo darbą dar neturintys asmenys: *neapbruotas „gydytojas“* (3, 86), *nediplomuotasis gydytojas* (8, 240).

1.1.2. Kariuomenės gydytojų pavadinimai. Po Pirmojo pasaulinio karo, iš užimtų teritorijų pradėjus trauktis vokiečių kariuomenei, iš rytų slenkant Raudonosios armijos daliniams, o naujai suformuotai Lenkijos vyriausybei pasisakius už federaciją su Lietuva, Lietuvos valstybei ir jos civilinei valdžiai iškilo reali grėsmė prarasti valstybingumą. Susiklosčiusi padėtis kaimyninėse valstybėse vertė greitinti kariuomenės kūrimą. 1918 m. lapkričio 23 d. tapo Lietuvos kariuomenės gimtadieniu. Pasibaigus kovoms 1921 m. sausio mėn. pradžioje Lietuvos kariuomenė turėjo 43 996 karius, iš kurių 105 gydytojai. Vyko kovos už Lietuvos laisvę. Nemažai gydytojų buvo mobilizuota. Iki 1921 m. pradžios krašte tebebuvo karo stovis; didėjo karių skaičius [80, 54–56].

1920 m. *Medicinoje* nemažai rašyta su karu susijusiais medicinos klausimais, apie kariuomenės gydytojus ir kitą personalą, taigi neišsiversta be toje srityje dirbusių asmenų pavadinimų. Vartojami į karo tarnybą pašauktų gydytojų pavadinimai: *mobilizuotas gydytojas* (1, 28) ir *mobilizuotas medikas* (1, 28), sinonimiški rūšiniai dėmenys *kariuomenė* ir *armija*: *kariuomenės gydytojas* (1, 21) ir *armijos gydytojas* (4, 117). Yra ir *karo gydytojas* (2, 57), ir *karo medikas* (6, 183), keletas atskirų kariuomenės vienetų gydytojų pavadinimų:

(11) Prieiga per internetą: <http://endic.ru/efremova/inspektrisa-31982.html> [žiūrėta 2020-10-09].

dalies gydytojas (8, 232) (*kariuomenės dalies gydytojas* (4, 125) ir viršiausio karo ligoninės gydymo specialisto pavadinimas: *vyriausias karo ligoninės gydytojas* (6, 183). Pasitaikė pora priedėlinių pavadinimų, kuriais įvardijami gydytojai pagal jų karinį laipsnį: *karo gydytojas leitenantas* (6, 183), *karo medikas leitenantas* (6, 182). Atskirai minėtini pavadinimai *karo chirurgas* (5, 129) ir *lauko chirurgas* (4, 128). Galima daryti prielaidą, kad abiejuose pavadinimuose praleisti dėmenys – viename *lauko*, kitame – *karo*.

Apibendrinant galima pasakyti, kad gydytojas yra pagrindinis ir svarbiausias gydymo proceso dalyvis, todėl jo pavadinimų *Medicinos* publikacijose rasta daugiausia. Ryškiai skirti tarp su kariuomene nesusijusių (civilių) ir su ja susijusių (kariuomenės) gydytojų pavadinimų rodo tokie rūšiniai dėmenys kaip *karas*, *kariuomenė*, *armija* ir, žinoma, pavadinimo aplinka, t. y. jo vartojimo kontekstas. Reikšmine įvairove ypač pasižymi civilių gydytojų pavadinimai. Vienas reikšmingiausių jų skirstymo į pogrupius kriterijų yra specializacija, ne mažiau svarbus ir darbo vietos kriterijus. Šių dienų akimis žiūrint neįprastas atrodo civilių gydytojų skirstymas pagal tautybę ir priklausymą šaliai. Bene problemiškausias būtų gydytojų skirstymas pagal jų užimamas pareigas gydymo įstaigos tarnyboje, nes neretai sunku pasakyti, ar tas pareigas einantis asmuo tikrai yra gydytojas. Su kariuomene susijusių gydytojų pavadinimai pasižymi pavienėmis reikšmėmis. Tarp tikrųjų gydymo specialistų pavadinimų vyrauja lietuviškos kilmės *gydytojas*, kuris eina didžiosios dalies sudėtinųjų pavadinimų pagrindiniu dėmeniu.

1.2. Gydymo pagalbininkų pavadinimai. *Medicinos* publikacijose daug vartojama gydytojams specialistams padedančių asmenų pavadinimų, kitaip tariant, gydymo pagalbininkų. Juos taip pat galima skirstyti keliais semantiniais atžvilgiais. Pirmojo skirstymo pagrindas yra kariuomenė, taigi pirmiausia skiriami su kariuomene nesusijusių ir su ja susijusių asmenų pavadinimai. Antrojo skirstymo pagrindas – gydymo pagalbininkų turimos kvalifikacijos laipsnis, todėl šiuo atžvilgiu atitinkamai skiriami civiliai aukštesnieji gydymo pagalbininkai, kariuomenės aukštesnieji gydymo pagalbininkai ir civiliai žemesnieji gydymo pagalbininkai, kariuomenės žemesnieji gydymo pagalbininkai.

1.2.1. Civilių gydymo pagalbininkų pavadinimai. Šie pavadinimai skiriami į dvi grupes: aukštesnės kvalifikacijos ir žemesnės kvalifikacijos civilių gydymo pagalbininkų pavadinimai.

1.2.1.1. Civilių aukštesniųjų gydymo pagalbininkų pavadinimai. Šių pavadinimų palyginti nemažai.

Moteris, teikianti medicinos pagalbą moterims nėštumo, gimdymo ir pogimdyminių laikotarpiu, *Medicinos* publikacijose vadinama dviem sinoniminiais pavadinimais – *akušerė* (2, 55) ir *pribuvėja* (2, 51). Šių pavadinimų sinonimiškumą rodo gretuminis jų vartojimas tekste: *akušerė (pribuvėja)* (2, 58) ir *pribuvėja (akušerė)* (2, 50). Aptikta keletas rūšinių pavadinimų, kurių šalutiniai dėmenys rodo kvalifikacijos laipsnį: *I-ojo laipsnio akušerė* (7, 219), *II-ojo laipsnio akušerė* (7, 219). Šią reikšmę sąlygiškai galėtų turėti ir sudėtinio pavadinimo *mokyta pribuvėja* (3, 79) rūšinis dėmuo *mokyta*. Dar vieno pavadinimo šalutiniu dėmeniu įvardyta akušerės darbo vieta: *apskrities pribuvėja* (7, 218).

Lietuvoje medicinos darbuotojas, turintis vidurinę mediciną išsilavinimą, teikiantis pirmąją medicinos ir ambulatorinę pagalbą, dirbantis profilaktinį, antiepideminį darbą, turintis teisę skirti gydymą ir išrašyti receptus, priimti gimdymą [7], vadintas felčeri (12). *Medicinos* publikacijose šio pavadinimo rašyba dar gerokai įvairavo: *felčėris* (1, 17) / *felčėrius* (2, 51), plg. *medicinos felčėris* (2, 51). Sudėtiniais pavadinimais dažniausiai įvardijami

(12) Nuo 2000 m. Lietuvoje felčeriai vadinami bendruomenės slaugytojais [34].

felčeriai pagal jų specializaciją: *epidemijos felčeris* (4, 121), *felčeris dezinfektoris* (2, 50), *medicinos felčeris* (4, 123), ir tik vienas pavadinimas įvardija felčerį pagal jo darbo vietą: *apskrities felčeris* (2, 50).

Lietuvių kalbos žodyne ketvirtoji žodžio *sesuo* reikšmė yra medicininė: „vidurinio medicininio išsilavinimo moteris, dirbanti gydymo įstaigoje“ [62]. Kaip tik šios reikšmės žodis *sesuo* (4, 121) gana dažnas *Medicinos* publikacijose. Jo medicininę reikšmę patikslina dėmuo *ligonių: ligonių sesuo* (4, 128). Norint pabrėžti, kad sesers darbas yra susijęs su užuojauta, jautrumu ligoniams, vartojamas pažyminy *gailėstinga: gailėstinga sesuo* (2, 35) / *gailėstingoji sesuo* (2, 35), plg. *gailėstingoji sesuo* „tam tikrą mokslą baigusi medicinos darbuotoja, gydytojo padėjėja“ [6]. Deminutyvas *seselė* su rūšiniu pažyminiu *gailėstingoji* dar labiau sustiprina užuojautos semą: *gailėstingoji seselė* (2, 53). Rasti du atvejai, kai *sesuo* įvardyta pagal užimamas pareigas: *vyresnioji sesuo* (4, 125), *vyriausioji sesuo* (4, 125–126). Minėtame žodyne pateiktą *sesers* reikšmę galima kiek patikslinti, praplėsti. Pasirodo, *sese-rimi* gali būti vadinama moteris, kuri dirba ne tik gydymo įstaigoje. Štai keli sudėtinių pavadinimų pažyminiai, kurie nurodo sesers darbo vietą ne gydymo įstaigoje: *fabrikinė sesuo* (4, 128), *laboratorinė sesuo prie ligoninės* (4, 128), *laboratorinė sesuo prie medicinos instituto* (4, 128). Rastas vienas rūšinis pavadinimas, kuriuo įvardijama *sesuo* pagal jos specializaciją: *epidemijos sesuo* (4, 121). Į sesers pareigas įeina ne tik užuojauta, jautrumas ligoniams, bet ir jų globa. Publikacijose pasitaikė globos sesers pavadinimų: *apskrities globos sesuo* (4, 128), *džiovininkų globos sesuo* (4, 128), *žindomųjų kūdikių globos sesuo* (4, 128).

Pavadinimais *slaugytojas (-a)*, *slaugintoja* vadinamas asmuo, kuris prižiūri ir slaugo ligonį. Pasitaikė vyriškosios (*ligonių slaugytojas* (8, 251) ir moteriškosios giminės (*slaugytoja* (4, 101), *vyresnioji slaugytoja* (4, 101) asmenų pavadinimų. Rastas ir pavadinimas *slaugintoja* (2, 53), vartojamas ta pačia „slaugytojos“ reikšme. Dabar pavadinimas *slaugytoja* yra oficialiai priimtas.

Asmuo, kuris naikina užkrečiamųjų ligų užkratą, *Medicinos* publikacijose vadinamas *dezinfektoriu* (2, 50), *epidemijos dezinfektoriu* (4, 121).

Rasta keletas pavienius gydymo specialistų pagalbininkus įvardijančių pavadinimų. Tai specialisto padėjėjas – *asistentas* (8, 252).

Kalbamuoju metu buvo didelis žmonių sergamumas, taigi labai svarbi sritis buvo sanitarija. Joje dirbantieji įvardijami pavadinimais *sanitarinis inspektorius* (2, 54) (prižiūri, kontroliuoja jam pavaldžių asmenų, įstaigų veiklą), *sanitarinis technikas* (2, 54). Skolinio *inspektorius* lietuviškas atitikmuo – *prižiūrėtoja: rajono prižiūrėtoja* (4, 128). Kūdikį žindanti moteris įvardijama varijuojančiais pavadinimais: *žindytoja* (3, 87) / *žindytoja* (3, 87).

1.2.1.2. Civilių žemesniųjų gydymo pagalbininkų pavadinimai. Šios reikšminės grupės pavadinimų rasta tik pora. Tai asmuo, kuris vadovauja gydymo įstaigos ūkio darbams, – *ūkvedis* (2, 53), ir asmuo, kuris slaugo ligonius ir žiūri gydymo įstaigos švaros, – *sanitaras* (6, 186).

1.2.2. Kariuomenės gydymo pagalbininkų pavadinimai. Šios reikšminės grupės taip pat skiriami du pogrupiai – aukštesnieji ir žemesnieji kariuomenės gydymo pagalbininkai.

1.2.2.1. Aukštesniųjų kariuomenės gydymo pagalbininkų pavadinimai. Šiam pogrupiui priklauso tik felčerio pavadinimai: *kariuomenės (kuopos) felčeris* (5, 159), *karo felčeris* (2, 51) / *karo felčeris* (5, 147), *kuopos felčeris* (5, 147).

1.2.2.2. Žemesniųjų kariuomenės gydymo pagalbininkų pavadinimai. Rastas tik vienas žemesniosios grandies pavadinimas – *sanitaras puskarininkas* (2, 51).

Apibendrinant pasakytina, kad gydymo pagalbininkai atlieka svarbų vaidmenį gydymo procese – talkina gydytojams. Jų pavadinimų *Medicinos* publikacijose rasta daugiau nei keturios dešimtys. Lietuviškos ir svetimos kilmės pavadinimai pasiskirstę beveik apylygiai. Dažniausi yra *akušerės*, *felčerio* ir *sesers* pavadinimai, kurie daugiausia eina sudėtinių pavadinimų pagrindiniais dėmenimis. Pažymėtina, kad šiai grupei, priešingai nei kitoms, būdingi moteriškosios giminės asmenų pavadinimai, kurie neturi vyriškosios giminės asmenų pavadinimų atitikmenų (*pribuvėja*, *seselė*, *sesuo*, *žindytoja*).

1.3. Netikrųjų gydymo specialistų pavadinimai. Netikraisiais gydymo specialistais čia vadinami tokie asmenys, kurie, neišėję gydymo mokslo, verčiasi gydymu nelegaliai ir savo veiksmais kelia grėsmę žmonių sveikatai.

Medicinos istorijos žiniomis, viduriniais amžiais Lietuvoje chirurgija buvo barzdaskučių rankose. Barzdaskučiai teikė kai kurias medicinos paslaugas, pavyzdžiui, atlikdavo nesudėtingas chirurgines operacijas, gydydavo žaizdas, nuleisdavo kraują ir kt. [4; 5; 50; 52; 59; 75; 76]. Pavadinimas *barzdaskutys* (1, 16) fiksuotas istorinės tematikos J. Blažio straipsnyje „Medicinos mokymas Anglijoje“.

Lietuvių kalbos žodyne žodžiai *boba*, *bobutė* fiksuoti „kaimo akušerės“ reikšmėmis: *boba* 4. „kaimo akušerė, priėmėja, bobutė“, *bobutė* 2. „priėmėja prie gimdančių moterų“ [62]. *Medicinoje* jie vartojami ta pačia reikšme, tačiau, priešingai nei minėtame žodyne, jie yra neigiamos konotacijos: *boba* (3, 82): „Uždrausti gydyti <...> boboms“, *bobutė* (3, 79): „Daug miršta kaimuose kūdikių dėl bobučių <...>, kurių priviso labai daug“.

Neigiamą stilistinę atspalvį turi ir dūrinys *šundaktaris* (3, 79): „Reikia duoti kaimui mokytų pribuvėjų ir išnaikinti šundaktarius“.

Senovėje, nesant gydytojų, ligos gydytos burtais, užkalbėjimais, prietarais ir kt., t. y. iracionaliaisiais būdais [32, 193], tačiau XX a. pirmoje pusėje šių būdų taikymas laikytas nepriimtiniu ir draudžiamu, taigi kalbamame kontekste pavadinimas *žynys* taip pat yra neigiamos konotacijos: *žynys* (3, 82): „Uždrausti gydyti žyniams“.

Baigiant primintina, kad netikrųjų gydymo specialistų pavadinimai *Medicinai* nebūdingi. Visi jie yra stilistiškai konotuoti, t. y. turi neigiamojo vertimo semą, ir pasitaikė tik istorinio pobūdžio straipsnyje ir Steigiamojo Seimo Sveikatos subkomisijos protokole.

2. Medicinos mokymo asmenų pavadinimai (20 pavadinimų). 1920 m. *Medicinoje* rašyta medicinos mokymo klausimais. Žurnalo redaktorius J. Žemgulis straipsnyje „Kodėl nekvieta lektorių iš svetur“ (Nr. 2) išdėstyti samprotavimai apie tai, kodėl steigiant Aukštąją medicinos mokyklą ir trūkstant „savųjų mokslinių pajėgų“, nebuvo pakviesta kitų kraštų mokslininkų, J. Blažio straipsnyje „Medicinos mokymas Anglijoje“ (Nr. 1) rašoma, kad „prieš mus stovi klausimas gaminimo savųjų medicinos pajėgų“, kad reikia „pasirūpinti naujų gydytojų prirengimu pačioj Lietuvoj“, nes „taip reikalingi kraštui išlavinti ir praktingai prisirengę jauni gydytojai“ [22, 22]. Juose rasta daugiausia aptariamų pavadinimų. Vienas kitas pavadinimas pasitaiko ir kitose publikacijose bei žurnalo rubrikose *Iš kitų kraštų*, *Kronika*.

Tuos asmenis galima suskirstyti į dvi grupes – asmenys, kurie moko medicinos (medicinos mokytojai), ir asmenys, kurie jos mokosi (medicinos mokintiniai).

2.1. Medicinos mokytojai ir jų pavadinimai. Dauguma šių pavadinimų yra vientisiniai skoliniai: *daktaras* (1, 3), *dekanas* (1, 18), *lektorius* (2, 46), išskyrus lietuviškos kilmės priesagos *-ininkas* vedinį *mokslininkas* (1, 12). Skoliniai yra ir sudėtinių pavadinimų pagrindiniai dėmenys: *medicinos daktaras* (8, 252), *medicinos profesorius* (2, 47), *universiteto profesorius* (1, 17). Poros pavadinimų pagrindiniais dėmenimis eina lietuviškos kilmės

priesagų *-ovas* ir *-tojas* vediniai *mokovas* ir *mokytoja*: *gydymo mokovas* (8, 240), *seserų kursų mokytoja* (4, 128).

2.2. Medicinos mokintiniai ir jų pavadinimai. Tarp šių pavadinimų taip pat vyrauja skoliniai: *kandidatas* (2, 64) (gimnazistas, kuris nori būti Aukštųjų kursų medicinos skyriaus klausytoju), *studentas* (1, 16). Jie eina ir sudėtinių pavadinimų pagrindiniais dėmenimis: *medicinos kandidatas* (2, 50), *medicinos studentas* (2, 62), *studentas medikas* (1, 16). Tačiau čia dažnesni lietuviškų priešagų vediniai – tai priešagos *-ininkas* vediniai *kursininkas* (2, 48) ir *stipendininkas* (6, 182) (*stipendininkas karo medikas* (6, 182)). Beje, toje pačioje publikacijoje pasitaikė ir pastarojo pavadinimo sinonimas skolinys *stipendiatas* (6, 184). Ir dar vienas jau minėtos priešagos *-tojas* vedinys *klausytojas*: *laisvasis klausytojas* (2, 64) ir *tikrasis klausytojas* (2, 64).

Apibendrinant būtų galima pasakyti, kad dėl karo ir gydytojų stokos natūraliai kilo medicinos mokymo Lietuvoje klausimas. Tuo rūpintasi ir apie tai rašyta, taigi publikacijose neišvengiamai radosi su medicinos mokymu ir jos mokymusi susijusių asmenų pavadinimų, kurie daugiausia yra skoliniai, nors pasitaiko ir vienas kitas lietuviškų priešagų *-ininkas*, *-ovas*, *-tojas* vedinys. Savitas ir lietuviškas dr. K. Griniaus pavartotas asmens pavadinimas *gydymo mokovas*. Pažymėtina, kad dauguma kalbamųjų pavadinimų tomis pačiomis reikšmėmis tebevartojami iki šiol.

3. Vaistininkystės asmenų pavadinimai (12 pavadinimų). Su medicina neatsiejamai susijusi farmacija – „vaistų šaltinių, gaminimo, laikymo bei davimo mokslas ir praktika, vaistininkystė“ [4]. *Medicinos* publikacijose rasta šiek tiek su vaistininkyste susijusių asmenų – specialistų, jų pagalbininkų, mokintinių, tarnautojų – pavadinimų. Jų semantinis skirstymas nulemtas pačių pavadinimų reikšmių įvairovės. Taigi pirmiausia skiriami vaistininkystės žinovai – vaistininkai specialistai. Kito skirstymo pamatas gali būti asmenų užimama vieta tarnyboje (vaistininkystės tarnautojai), trečio – vaistininkystės mokymasis, taigi šiuo atžvilgiu gali būti skiriami su vaistininkystės mokymusi susijusių asmenų (vaistininkystės mokintinių) pavadinimai. Dar galima skirstyti ir pagal kvalifikacijos laipsnį (vaistininkystės pagalbininkai).

3.1. Vaistininkų specialistų pavadinimai. Vaistininkystės specialistai *Medicinoje* vadinami keleriopai. Pirmiausia minėtinas lietuviškas pavadinimas *vaistininkas* (1, 17). Vaistininkas taip pat vadinamas skoliniu *farmaceutas* (2, 36; 3, 90) ir hibridu *farmacininkas* (2, 51). Dar pasitaiko ir slavizmas *aptiekorius* (3, 90). Vaistininkas, kuris turi teisę savarankiškai dirbti farmacijos darbą ir tvarkyti vaistinę, vadinamas ir dabar tebevartojamu pavadinimu *provizorius* (3, 90).

3.2. Vaistininkų tarnautojų pavadinimai. Šiai semantinei grupei geriausiai atstovauti galėtų pavadinimas *vaistinės vedėjas* (2, 53), kiti du pavadinimai, kuriais žymimi nuosavybės turėtojai, čia pateikiami sąlygiškai: *aptiekos savininkas* (3, 91), *vaistų krautuvės savininkas* (2, 59).

3.3. Vaistininkystės mokintinių pavadinimai. Rasti keli pavadinimai, įvardijantys vaistininkystės besimokančius asmenis: *aptiekos mokinyas* (3, 90), *farmacijos kandidatas* (3, 90), *farmacijos magistras* (3, 90–91).

3.4. Vaistininkystės pagalbininkų pavadinimai. Vaistininkui padedantis asmuo įvardijamas sudėtiniu pavadinimu *vaistininko pagalbininkas* (3, 76).

Baigiant būtų galima priminti, kad aptartos reikšminės grupės asmenų pavadinimų pirmųjų metų *Medicinoje* pasitaikė tik keli. Matyti, kad dar konkuravo pavadinimai *vaistinė* ir *aptieka*, kurie eina sudėtinių asmenų pavadinimų rūšiniais dėmenimis. Vaistinės darbuotojas, išėjęs farmacijos mokslus, vadinamas net keturiais įvairios kilmės terminais.

4. Gydomųjų asmenų pavadinimai (52 pavadinimai). Kalbamuoju laikotarpiu buvo didelis žmonių sergamumas, apie kurį rašydami gydytojai negalėjo išsiversti be sergančius, negaluojančius žmones įvardijančių pavadinimų. Pagrindinis ir dažniausiai vartojamas pavadinimas yra *ligonis* (1, 5). *Dabartiniamie lietuvių kalbos žodyne* jis apibrėžiamas kaip „nesveikas, sergantis žmogus“ [6]. Publikacijose neretai šia reikšme dar vartojamas sudaiktavardėjęs dalyvis *sergantysis* (3, 95) (plačiau žr. toliau). Greta šių lietuviškų pavadinimų pasitaiko ir skolinys *pacientas* (3, 82) (variantas *pacijentas* (2, 40)). Tarp lietuviško *ligonio* ir skolino *paciento* esama reikšminio skirtumo – bet kuris pacientas yra ligonis, tačiau ne visi ligoniai yra pacientai, t. y. pacientu vadinamas tik gydymo įstaigoje gydomas ligonis. Pasitaiko šiek tiek rūšinių pavadinimų su dėmeniu *ligonis*. Galima būtų paminėti kelis antoniminius pavadinimus: *septiškas ligonis* (5, 151) – *aseptiškas ligonis* (5, 151), *ramus ligonis* (4, 105) – *neramus ligonis* (4, 105). Žmogus, sergantis užkrečiamąja liga, įvardijamas pavadinimu *limpamasis ligonis* (6, 186). Ir dar keletas pavienių reikšmių pavadinimų: *neturtingas ligonis* (3, 82), *tikrasis ligonis* (4, 103–104).

Karių ir civilių skirtis atsispindi asmenų pavadinimuose – tą rodo tokia antoniminių pavadinimų pora kaip *civilinis ligonis* (3, 83) ir *ligonis karys* (3, 72).

Neretai asmenys įvardijami sudaiktavardėjusiais būdvardžiais ar dalyviais. Kaip rašoma *Lietuvių kalbos gramatikoje*, lietuvių kalboje kai kurie būdvardžiai turi polinkį daiktavardėti. „Sudaiktavardėję būdvardžiai išlaiko būdvardžio vyriškosios arba moteriškosios giminės formą, bet įgyja daiktavardžio sintaksines funkcijas ir reikšmę. Būdvardžiai daiktavardėdami savo leksinės reikšmės paprastai nekeičia, ji tik siaurėja ir konkretėja. Sudaiktavardėję būdvardžiai žymi jau ne daikto ypatybę, bet patį daiktą arba reiškinį, turintį ypatybę“ [60, 529].

Pirmųjų metų *Medicinos* publikacijose daiktavardiškai vartojamų būdvardžių pasitaikė tik keletas. Pirmiausia minėtinas pavadinimas *nėščia* (3, 78). Sveikas žmogus įvardijamas pavadinimu *sveikasis* (3, 66), o pasiligojęs – *ligotasis* (8, 230). Tačiau dažnesni sudaiktavardėję dalyviai [61]. Keli iš jų yra esamojo laiko dalyviai. Vienas pavadinimas moters, kuri gimdo, – *gimdanti* (7, 219). Beje, sinonimiškai toje pačioje publikacijoje vartojamas ir daiktavardis *gimdė* (7, 219). Gyvybės ir mirties opozicijos atžvilgiu skirtina antoniminių pavadinimų pora: *gimusysis* (3, 76) ir *mirusysis* (3, 73). Minėtina sudaiktavardėjęs dalyvis *sergantis* (2, 49) ir jo įvardžiuotinės formos variantas *sergantysis* (13) (3, 95). Tai jau minėtos antoniminių sudaiktavardėjusių būdvardžių poros *sveikasis* – *ligotasis* nario *ligotasis* sinonimas. Asmenis įvardija dar trejetas būtojo kartinio laiko įvardžiuotinių dalyvių: žmogaus, kuriam atlikta operacija, pavadinimas *operuotasis* (6, 181), žmogaus, kuris yra apsikrėtęs liga, *apsikrėtusysis* (3, 88) ir žmogus, kuris susergera nervine liga dėl kontūzijos, *pažeistasis* (3, 70).

Gana gausi gydomųjų asmenų grupė, kai asmuo pavadinamas pagal ligą, kuria jis serga. Gimiminiu dėmeniu eina jau minėti vientisiniai pavadinimai *ligonis* ir *sergantysis*: *akių liga sergantysis* (3, 80), *gryžtamąja šiltine sergantysis* (3, 95), *dėmėtiosios šiltnės ligonis* (1, 13), *nervų ligonis* (3, 70), *proto ligonis* (3, 72). Pasitaikė sudėtinių pavadinimų, kurių pagrindinis dėmuo reiškiamas paprastuoju veikiamuoju dalyviu: *limpama liga sergantis* (2, 53), *raupais sergantis* (2, 49). Atskirai minėtini vientisiniai pavadinimai, kurie, palyginti su aptartaisiais sudėtiniais pavadinimais, yra terminiškesni, taigi juos drąsiau galėtume laikyti terminais.

(13) Dabartinėje lietuvių kalboje daiktavardėjantys dalyviai asmenims pagal atliekamą veiksmą pavadinti laikomi norma, kai asmuo veikia laikinai, kalbamuoju momentu, pvz., *laukiantieji*, tačiau siūloma vengti tokių dalyvių, kai asmens veikimas ar būseną tam tikrą laiką nekinta, pvz., *sergantysis* (taisoma *ligonis*) [60, 22].

Nemažai nervų ir psichikos ligomis sergančių asmenų pavadinimų: *beprotis* (3, 66), *nepilnaprotis* (4, 101), *pamišėlis* (4, 101), *silpnaprotis* (3, 66).

1920 m. *Medicinoje* rašyta tuomet opia lytinių ligų tema. Šios ligos vadintos *venerinėmis* ar *veneros ligomis*, o jomis sergantysis įvardijamas trejopai: *venerikas* (2, 52) / *venerininkas* (6, 179) / *veneros ligonis* (8, 230). Dažniausios ligos buvo sifilis, triperis, taigi vartojami pavadinimai *sifilininkas* (8, 232) / *sifilitikas* (2, 54), *triperitikas* (3, 82). Minėtina antoniminių pavadinimų pora: *civilinis sifilininkas* (8, 232) – *kareivis sifilininkas* (8, 232).

Priesagos *-ininkas* vediniais vadinami džiovos ir stabo ištikti asmenys: *džiovininkas* (2, 53), *stabininkas* (5, 131). Straipsnyje „Gūžių ir endeminio kretinismo būstinė Lietuvoj“ vartojama kretinizmu (liga, kuri reiškiasi fizinio, psichinio vystymosi ir skydliaukės funkcijos sutrikimais [64, 452]) sergančio asmens pavadinimai: *kretinaitė* (4, 97) (*nebylė kretinaitė* (4, 99), *kretinė* (4, 98).

Vienas iš to meto Sveikatos subkomisijos svarstomų klausimų – kova su lytinėmis ligomis. Kadangi šios ligos daugiausia platinamos prostitučių, tai ir pavadinimas *prostitutė* (3, 81) čia laikomas medicinos asmens pavadinimu. Skiriami dviejų rūšių antoniminiai prostitučių pavadinimai: *slaptoji prostitutė* (3, 81) ir *viešoji prostitutė* (3, 81).

Apibendrinant galima pasakyti, kad gydomųjų asmenų pavadinimų pirmųjų metų *Medicinos* publikacijose palyginti su gydančiųjų asmenų pavadinimais negausu. Nesveikas žmogus vadinamas keliais koreliuojamaisiais pavadinimais – *ligonis* / *pacientas* / *sergantis* / *sergantysis*. Šie pavadinimai, išskyrus skolinį *pacientas*, eina sudėtinių pavadinimų pagrindiniais dėmenimis. Dalis gydomųjų asmenų įvardyta aprašomojo pobūdžio žodžių junginiais, kurie panėši į minimalias apibrėžtis, tačiau esama ir terminišku vienisinių pavadinimų. Tai daugiausia priesagos *-ininkas* ir jos konkurentės – skolintinės priesagos *-tikas* vediniai. Gydomuosius asmenis linkstama įvardyti sudaiktavardėjusiais būdvardžiais ir dalyviais. Tokią raišką taip pat galima laikyti neterminiškumo žyme. Neretos antoniminės asmenų pavadinimų poros. Iš gydomųjų asmenų pavadinimų reikšmių galima sužinoti, kokiomis ligomis anuomet sirgta. Dažniausiai tai buvo užkrečiamosios ligos (šiltinės, raupai, džiova, stabas), lytinės ligos (sifilis, triperis (dabar gonorėja), nervų ir psichinės ligos, akių ligos ir kt.

APIBENDRINAMOSIOS IŠVADOS

1. Pirmaisiais, 1920-aisiais, medicinos teorijos ir praktikos žurnalo *Medicina* leidimo metais pasirodė tik aštuoni numeriai. Juose išspausdinta 16 medicinos mokslo straipsnių ir kitokio, daugiausia informacinio, pobūdžio publikacijų, kuriose rasta kiek daugiau nei pora šimtų medicinos asmenų pavadinimų.

2. Medicinos asmenų pavadinimai pasižymi reikšmine įvairybe – išskirtos keturios pagrindinės jų grupės: gydančiųjų asmenų pavadinimai, medicinos mokymo asmenų pavadinimai, vaistininkystės asmenų pavadinimai ir gydomųjų asmenų pavadinimai. Šių grupių viduje pavadinimai dar smulkiau skirstomi į pogrupius pagal visokius, neretai individualius, aspektus, vis dėlto kelis dažninius reikėtų iškelti – tai aukštojo medicinos mokslo įgijimas, sąsaja su kariuomene ir kvalifikacijos laipsnis. Visus asmenų pavadinimus vienija bendroji, medicinos, sema, tačiau jie skiriasi įvairiomis diferencinėmis semomis.

3. Sandaros atžvilgiu vyrauja sudėtiniai medicinos asmenų pavadinimai, kurių pagrindiniais dėmenimis daugiausia eina lietuviškos kilmės terminai. Sudėtinių pavadinimų persvarą, žinoma, bus nulėmęs poreikis įvardyti skirtingus su medicinos mokslu ir praktika susijusius asmenis, taip pat sergančius asmenis, ko neįmanoma padaryti vienisiniais

pavadinimais; būdingi priedėliniai junginiai (*gydytojas terapeutas, lietuvis gydytojas, vokie-tis chirurgas, kareivis sifilinkas* ir kt.).

4. Neretam šiandieninis mokslinis tekstas asocijuojasi su svetimų terminų gausa. Tiriamasis medicinos asmenų pavadinimų šaltinis yra mokslinis žurnalas, tačiau jame vy-rauja lietuviškos kilmės pavadinimai, daugiausia priesagų vediniai (*gydytojas, mokovas, slaugytojas, pribuvėja, seselė, vaistininkas, lignonis, džiovininkas* ir kt.). Iš skolinių dažniausi lotyniškos (*daktaras, medikas, pacientas, provizorius, sanitaras* ir kt.) ir graikiškos kilmės (*antomas, chirurgas, fiziologas, terapeutas* ir kt.) žodžiai. Hibridai nebūdingi, dažniausiai jų šaknis skolinta, o priesaga lietuviška (*stipendininkas, farmacininkas, venerininkas* „sergantis venerine liga“, *kretinaitė* „serganti kretinizmu“ ir kt.).

5. *Medicinos* publikacijose nesitenkinta tik *lignonio* pavadinimu, stengtasi skirtingomis ligomis sergantiesiems pavadinti ieškoti kitoniškų pavadinimų.

6. Nedaug varijuojančių pavadinimų, taigi, galima sakyti, kad daugumos medicinos as-menų pavadinimų forma jau buvo nusistovėjusi.

7. Terminiškumo kriterijų labiausiai atitinka gydančiųjų asmenų pavadinimai, o dalis gydomųjų asmenų pavadinimų terminiškumu nepasižymi, nes įvardijami sudaiktavardėju-siais būdvardžiais ir dalyviais (dažniausiai) (*apsikrėtusysis, pažeistasis, sergantysis, sveikasis* ir kt.) ar aprašomojo pobūdžio žodžių junginiais (*akių liga sergantysis, gryžtamąja šiltine sergantysis* ir kt.).

8. Medicinos asmenų pavadinimai teikia dalykinės ir kalbinės informacijos. Iš jų reikš-mių galima sužinoti apie sveikatos ir medicinos reikalų padėtį Lietuvoje 1920 metais, apie tai, kas gydė žmones, kokiomis ligomis žmonės sirgo, kas juos gydė ir prižiūrėjo, koks buvo gydytojų personalas ir pan.

Gauta 2020 06 15
Priimta 2020 11 09

Šaltiniai ir literatūra

- [1] Ad Almam Matrem. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 25–28.
- [2] ANDRIUŠIS, Aurimas. Lietuvos medicinos spauda. *Žurnalisto žinynas*, 1996, Nr. 2, p. 61–176.
- [3] Apie suteikimą gydytojams medicinos praktikos teisių. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 119–121.
- [4] BAGDONAVIČIUS, Almantas. Kauno barzdaskučiai XVI–XVIII a. *Sveikatos apsauga*, 1988, Nr. 9, p. 33–37.
- [5] BIZIULEVIČIUS, Stasys. Iš Lietuvos medicinos spaudos istorijos. *Sveikatos apsauga*, 1989, Nr. 10, p. 34–39.
- [6] *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga per internetą: <http://lkiis.lki.lt/dabartinis;sessionid=7FCC6E4C38456E666DB66EB848A7F6F1>.
- [7] Dr. B. Zacharinas (Tauragė). Karo įtaka chirurgijos principams. *Medicina*, 1920, Nr. 7, p. 198–205.
- [8] [Dr. Janavičius]. Pirmojo sanitrinio Alytaus apskrityje suvažiavimo 19 d. spalio mėnesio 1920 m. Protokolas. *Medicina*, 1920, Nr. 7, p. 211–213.
- [9] Dr. J. Blažio. 1 1/2 metų (nuo 1919.I.1 lig 1920 VII. 1) Psichiatrinės lignoninės darbuotės ir josios istorija. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 100–110.
- [10] Dr. J. Blažio. Apie vitaminus. *Medicina*, 1920, Nr. 5, p. 140–143.
- [11] [Dr. J. Žemgulyš]. Kronika. *Medicina*, 1920, Nr. 7, p. 214–216.
- [12] [Dr. J. Žemgulyš]. Medicinos mokymas. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 251–252.
- [13] [Dr. M. Nasvytis, Dr. J. Žilinskis]. Kronika. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 62–64.

- [14] Dr. Tumėnienė. Del kovos su epidemijomis Lietuvoje. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 121–122.
- [15] Dr. Tumėnienė. Kaip kovoti su veneros ligomis. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 233–234.
- [16] Dr. Tumėnienė. (Kaune). Del kovos su epidemija. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 234–236.
- [17] [Dr. Tumėnienė]. Trumpa Lietuvos limpamųjų ligų apžvalga. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 48–49.
- [18] Dr. Vl. Kairiūkščio. Gūžių ir endeminio kretinismo būstinė Lietuvoj. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 97–100.
- [19] Dr. Vl. Kairiūkščio. Vietiniai žmogaus stabo reiškiniai (tetanus localis). *Medicina*, 1920, Nr. 5, p. 129–137; Nr. 6, p. 6, 161–171.
- [20] D-ro B. Zacharino (Tauragė). Ne visai paprasta influencos (irmėdės) lytis. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 243–247.
- [21] D-ro J. Alekno. Ozena. *Medicina*, 1920, Nr. 6, p. 171–177.
- [22] D-ro J. Blažio (Tauragėje). Medicinos mokymas Anglijoje. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 14–22.
- [23] D-ro J. Blažio. Karo laiko psichiatrijos apžvalga. *Medicina*, 1920, Nr. 3, p. 65–73.
- [24] D-ro J. Zemgolio. Apie gydymą ultrafioletaisiais spinduliais. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 6–12; Nr. 2, p. 37–43.
- [25] D-ro J. Zemgolio. Kodėl nekvietėme lektorių iš kitur? *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 46–48.
- [26] D-ro J. Zemgolio. Mūsų literatūros apžvalga. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 28–30.
- [27] D-ro J. Zemgolio. Tyrinėjimai tuberkulino reakcijų pagalba. *Medicina*, 1920, Nr. 7, p. 193–198.
- [28] D-ro K. Griniaus. Kietais gražiais kepurės viena plaukų nuslinkimo priežastis prie alopecia pityroides. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 3–5.
- [29] D-ro M. Nasvyčio. Apie Weil'fo Felix'o reakciją prie dėmėtosios šiltinės. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 12–14.
- [30] D-ro med. J. Karužo (Kaune). Prostitucija ir sifilis ir kova su jais. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 225–232.
- [31] D-ro V. Lašo. Gydytojų suvažiavimui besiantinant. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 43–46.
- [32] DUNDULIENĖ, Pranė. *Lietuvos etnologija*. 2-asis papild. leid. Vilnius: Mokslas, 1991. 406 p.
- [33] DŽEŽULSKIENĖ, Judita. Asmenų pavadinimai, reiškiami veiksmažodiniais mobiliaisiais daiktavardžiais (substantiva mobilia). *Acta linguistica lituanica*, 2001, XLIV, p. 55–69. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367164464479/J.04~2001~1367164464479.pdf>.
- [34] *Felčėris*. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/felceris-39970>.
- [35] GAIVENIS, Kazimieras. *Lietuvių terminologija: teorijos ir tvarkybos metmenys*. Vilnius: LKI leidykla, 2002. 145, [1] p.
- [36] GRINIUS, Kazys. *Medicinos žinių populiarizacija ir Lietuvių medicinos knygų sąrašas*. Kaunas: [s. n.], 1922. 27, [1] p.
- [37] GRINIUS, Kazys. Apie lietuvių medicinos laikraštį. *Lietuvos žinios*, 1910, Nr. 28, p. 1.
- [38] GRITĖNIENĖ, Aurelija. Asmenų pavadinimai šiaurės panevėžiškių patarmėje. *Acta Linguistica Lithuanica*, 2016, LXXV, p. 224–242. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1496589729863/J.04~2016~1496589729863.pdf>.
- [39] GRITĖNIENĖ, Aurelija. Šiaurės panevėžiškių vaizdingieji asmenų pavadinimai. *Rytų aukštaičių patarmė: kaita ir pokyčiai*. Vilnius: Baltijos kopija, 2018, p. 318–342. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://vb.lki.lt/object/elaba:34365353/34365353.pdf>.
- [40] Hypothyreoidizmo atsitikimas. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 241–242.
- [41] Iš Apskričių Gydytojų Suvažiavimo. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 50–54.
- [42] Iš K. A. M. Sanitarijos Skyriaus. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 125–126.

- [43] Iš Kauno Medicinos Draugijos. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 236–240.
- [44] Iš kitų kraštų. *Medicina*, 1920, Nr. 3, p. 92; Nr. 4, p. 4, 127–128; Nr. 6, p. 6, 180–182; Nr. 7, p. 7, 213–214.
- [45] Iš St. Seimo sveikatos subkomisijos. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 54–57; Nr. 3, p. 3, 77–88; Nr. 4, p. 113–119; Nr. 5, p. 145–148; Nr. 6, p. 177–180; Nr. 7, p. 207–211.
- [46] Iš Sveikatos Departamento. *Medicina*, 1920, Nr. 7 p. 216–224.
- [47] Iš Sveikatos Departamento darbuotės. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 57–60.
- [48] Iš Vokiečių krašto. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 60–62.
- [49] Įvairios žinios. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 126–127; Nr. 6, p. 185–192.
- [50] JASAITIS, Domas. Medicinos istorijos Didžiojoje Lietuvos Kunigaikštystėje fragmentai. *Medicina*, 1974, Nr. 2(47), p. 64–71.
- [51] [J. Valančius]. Rezoliucijos, priimtos Lietuvos farmaceutų suvažiavimo, įvykusio 1920 m. kovo 14, 15 ir 16 d. *Medicina*, 1920, Nr. 3, p. 90–91.
- [52] KAROSAS, Juozas. Vilniaus XIX amžiaus medicininė spauda. *Sveikatos apsauga*, 1960, Nr. 11, p. 42–49.
- [53] Kauno Medicinos Draugijos įstatai. *Medicina*, 1920, Nr. 5, p. 143–145.
- [54] Kauno Medicinos Draugijos metinė apyskaita. *Medicina*, 1920, Nr. 2, p. 33–36.
- [55] Kauno Medicinos Draugijos posėdis lapkričio 4 d. *Medicina*, 1920, Nr. 7, p. 205–207.
- [56] Kronika. *Medicina*, 1920, Nr. 5, p. 151–160; Nr. 6, p. 182–185; Nr. 8, p. 252–256.
- [57] Laikinosios prostitutcijos reglamentacijos taisyklės. *Medicina*, 1920, Nr. 3, p. 88–89.
- [58] Laiškai iš Berlyno. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 22–25.
- [59] LELIS, Jonas. Medicinos pagalba Lietuvoje iki XIX a. pradžios. *Iš mokslų istorijos Lietuvoje*. T. 1. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1960, p. 118–124.
- [60] *Lietuvių kalbos gramatika*. T. 1. Vyr. redaktorius K. Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1965.
- [61] *Lietuvių kalbos gramatika*. T. 2. Vyr. redaktorius K. Ulvydas. Vilnius: Mintis, 1971.
- [62] *Lietuvių kalbos žodynas* (I–XX, 1941–2002). Elektroninis variantas. Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2005. www.lkz.lt.
- [63] Lymphocitarinė forma meningito. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 242–243.
- [64] *Medicinos enciklopedija*. T. 1. Redakcinė kolegija: Vilius Grabauskas (pirmininkas) ... [et al.]. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 199.
- [65] *Medicinos enciklopedija*. T. 2. Redakcinė kolegija: Vilius Grabauskas (pirmininkas) ... [et al.]. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų leidykla, 1993.
- [66] *Medicinos terminų žodynas*. V. Astrauskas ... [et al.], spec. redaktorius A. Rimkūnas ... [et al.]. Vilnius: Mokslas, 1980. 994 p.
- [67] MILIŪNAITĖ, Rita. Nenorminiai gramatikos reiškiniai ir jų vertinimo ypatumai. *Kalbos kultūra*, 2003, 76, p. 17–29. [Žiūrėta 2020 03 31]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2003~1367158478837/J.04~2003~1367158478837.pdf>.
- [68] MURMULAITYTĖ, Daiva. Naujieji asmenų pavadinimai darybos ir semantiniu aspektu. *Lietuvių kalba*, 2016, 10, p. 1–24. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2016~1506059750198/J.04~2016~1506059750198.pdf>.
- [69] NAVICKAITĖ-KLIŠAUSKIENĖ, Agnė. Latvių kalbos veikėjų pavadinimai. *Baltistica*, 2013, XLVIII(2), p. 269–300. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://www.baltistica.lt/index.php/baltistica/article/view/2193/2137>.
- [70] Nuo Redakcijos. *Medicina*, 1920, Nr. 1, p. 1–2.
- [71] PEČKUVIENĖ, Laima. Dėmenį bendr- turintys asmenų pavadinimai ir jų darybos ypatumai administracinėje kalboje. *Socialinių mokslų studijos*, 2014, 6(3), p. 648–660. [Žiūrėta 2020 03 26].

Prieiga per internetą: <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14339/4059-8713-1-SM.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

- [72] Prov. K. Mažono. Gydymųjų žolių kultūros klausimu. *Medicina*, 1920, Nr. 5, p. 137–139.
- [73] RIMKUTĖ, Aušra. 1883–1916 m. katekizmai ir jų religijos terminų reikšminės grupės. *Terminologija*, 2008, Nr. 15, p. 156–179.
- [74] RUBINAS, Algis. Dvasininkų pavadinimai ir jų istorija. *Acta linguistica lituanica*, 2001, XLIV, 189–200. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367164471739/J.04~2001~1367164471739.pdf>
- [75] SASNAUSKAS, V. Viduramžių medicina ir Kauno barzdukučiai. *Sveikas žmogus*, 2000, rug-sėjis, p. 39.
- [76] SLONIMSKIS, S. Материалы по истории медицины в Литве. *Tauta ir žodis*, 1928, t. 5, p. 511–561.
- [77] STAKULIENĖ, Silvija. Lietuviškoji medicinos periodika: ištakos ir raida Lietuvoje iki XX a. trečiojo dešimtmečio. *Knygotyra*, 2001, Nr. 37, p. 220–233.
- [78] STAKULIENĖ, Silvija. Lietuviškoji mokslinė medicinos periodika Lietuvoje XX a. Trečiajame–penktajame dešimtmetyje (iki 1944 m.). *Knygotyra*, 2002, Nr. 39, p. 56–74. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2002~1367156309681/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content>.
- [79] *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Alma littera, 2013. 887, [1] p.
- [80] *Tarpukario Lietuva*. Indrė Adomavičiūtė, Vilma Akmenytė, Vidmantas Daugirdas, Agnė Dulinskaitė, Gediminas Jankauskas, Jolita Kančienė, Dalia Kuizinienė, Povilas Lasinskas, Bronislovas Martinkus, Arvydas Mikalauskas, Rita Nomicaitė, Martynas Petrikas, Raimonda Simanaitienė, Stanislovas Stonkus, Mindaugas Tamošaitis, Mečislovas Treinys, Jonas Vaičėnonis, Alvydas Vaitkevičius, Rūta Vaitkevičiūtė, Kęstutis Žemaitis. Kaunas: Šviesa, 2007. 167, [1] p.
- [81] TERCIJONAS, Vincas. *Dr. Kazys Grinius gydytojas visuomenininkas*. Kaunas: Spaudos fondas, 1927. 59, [1] p.
- [82] Thomseno liga, Myotonia congenita. *Medicina*, 1920, Nr. 8, p. 240–241.
- [83] UMBRASAS, Alvydas. Asmenis įvardijantys teisės terminai 1918–1940 m. Lietuvos kodeksuose. *Terminologija*, 2005, Nr. 12, p. 107–136.
- [84] UMBRASAS, Alvydas. Asmenų pavadinimai kompiuterijos žodynuose. *Terminologija*, 2018, Nr. 25, p. 107–127.
- [85] URBONAS, Vytas. Aušra. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. T. 2. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2002, p. 300.
- [86] VALANČIŪTĖ, Janina. Daktaras Kazys Grinius ir jo „Sveikata“. *Sveikata*, 2003, Nr. 5, p. 60–63; Nr. 6–7, p. 38–40; Nr. 8, p. 43–45; Nr. 9, p. 44–46.
- [87] VASKELIENĖ, Jolanta. Dėl darinių su baigmeniu *-eivis, -ė*. *Bendrinė kalba*, 2019, Nr. 92, p. 1–16. [Žiūrėta 2020 03 31]. Prieiga per internetą: <http://www.bendrinekalba.lt/?92>.
- [88] V. Kuzmos. Epideminio cerebrospinalinio meningit atsitikimas, išgydytas kombinuotu būdu. *Medicina*, 1920, Nr. 4, p. 110–113.
- [89] V. Kuzmos. Iš sanitarinės statistikos prieš karą. *Medicina*, 1920, Nr. 3, p. 73–76.
- [90] ZEMLEVIČIŪTĖ, Palmira. Medicinos terminija prieš 100 metų. *Terminologija*, 2018, Nr. 25, p. 147–200.
- [91] *Žemgulys Juozas*. [Žiūrėta 2020 03 26]. Prieiga per internetą: <https://www.vle.lt/Straipsnis/Juozas-Zemgulys-110900>.
- [92] ŽEMGULYS, Juozas. Apie gydytojus specialistus. *Naminis gydytojas*, 1923, Nr. 2, p. 1–4.

- [93] БОЛОТОВА, Светлана Константиновна; ЯКОВЛЕВА, Анна Валентиновна. Семантическая структура наименований лиц по профессиональной принадлежности. *Семантика и функционирование языковых единиц в разных типах речи*. Министерство образования и науки Российской Федерации, ГОУ ВПО „Ярославский государственный педагогический университет им. К. Д. Ушинского“. Ярославль, 2009, p. 15–34. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_26435152_63147408.pdf.
- [94] ЗУБОВА, Екатерина Николаевна; КИСЕЛЕВА, Наталья Александровна. Номинация человека по социальному положению в современном русском языке. *Филологические чтения: сборник статей международной научно-практической конференции*, 2016, p. 52–57. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_27475810_23908364.pdf.
- [95] КАТЕРМИНА, Вероника Викторовна. Профессиональные номинации человека: семантический аспект (на материале английских неологизмов). *Вестник челябинского государственного университета*, 2013, 31(322), p. 95–97. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://elibrary.ru/download/elibrary_21025188_74987924.pdf.
- [96] ЛУКЪЯНОВА, Анастасия Владимировна. Наименования лица в русских пословицах и поговорках. *Русский язык и литература: актуальные проблемы теории и практики преподавания*. Сборник материалов IV Всероссийской научно-методической конференции. Под редакцией М. А. Дубовой, Т. А. Капыриной, 2019, p. 189–194. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://elibrary.ru/download/elibrary_40999938_34738137.pdf.
- [97] МУХИДДИНОВА, Тахмина. Термины и терминосистемные особенности наименования лиц по профессии (на материале таджикского и английского языков). *Вестник ТГУПБП*, 2001, № 1(45), p. 122–127. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_17111292_67708108.pdf.
- [98] РАКИТИНА, Елена Васильевна. Наименование лиц с компонентом *-лог* в современном русском языке. *Вестник ТГУ*, выпуск 4(120). Тамбов: Тамбовский государственный университет имени Г. Р. Державина, 2013, p. 317–321. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://www.elibrary.ru/download/elibrary_19017009_33120400.pdf.
- [99] РОЖКОВА, Тамара Валентиновна; БАРБАШЕВА Светлана Сергеевна. Лингвокогнитивная репрезентация категории субъекта в медицинской терминологии. *Общие вопросы мировой науки Collection of scientific papers materials IX International Scientific Conference*. International United Academy of Sciences, 2019, p. 61–67. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://elibrary.ru/download/elibrary_41577593_30821511.pdf.
- [100] СТАРИКОВА, Галина Николаевна. Наименования лиц по промыслу и их представление в исторической терминологии. *Вопросы лексикографии*, 2015, 1(7), p. 52–74. [Žiūrēta 2020 04 14]. Prieiga per internetą: https://elibrary.ru/download/elibrary_23936418_49711129.pdf.

PALMIRA ZEMLEVIČIŪTĖ

Names for Actors in the Medical Field in the 1920 Issues of *Medicina*, the First Medical Magazine in Independent Lithuania

Summary

The article deals with the names referring to persons engaged in medicine and related sciences as used in the 1920 issues of *Medicina*, a medical theory and practice magazine of independent Lithuania. The author identifies their meanings and typical groups, discusses their composition and characteristics, and, to some extent, touches upon the matters of their structure and origin.

The names of the actors in the medical field carry a high degree of semantic diversity and fall into four identifiable core groups: (1) the names of persons administering treatment, (2) the names of medical training persons, (3) the names of pharmacy persons, and (4) the names of persons undergoing treatment. Within these groups, names further branch off into subgroups based on a set of different, often individual aspects. Still, there are several frequently occurring aspects that should be distinguished: these are the aspects of college medical education, the connection with the military, and the qualifying degree. Although all names of these actors in the medical field are covered by the overarching sense of medicine, they all vary in differential senses.

In terms of word formation, the prevailing names for the actors in the medical field are compound words with their key components mostly deriving from Lithuanian terms. Obviously, the prevalence of compounds is the outcome of the need to name different persons associated with medical science and practice, as well as patients, something that cannot be done with single-word terms.

Today, many think of a scientific text as one defined by an abundance of foreign terms. The subject source of the names for the actors in the medical field is a science magazine, yet most of the names are of Lithuanian origin. Many of them are suffixal derivatives: *gydytojas* 'physician', *mokovas* 'expert', *slaugytojas* 'nurse', *pribuvėja* 'midwife', *seselė* 'sister', *vaistininkas* 'pharmacist', *ligonis* 'a sick person', *džiovininkas* 'a consumptive', etc. Loanwords are dominated by words of Latin (*daktaras* 'doctor', *medikas* 'medic', *pacientas* 'patient', *provizorius* 'pharmaceutical chemist', *sanitaras* ('orderly'), etc.) and Greek (*anatomas* 'anatomist', *chirurgas* 'surgeon', *fiziologas* 'physiologist', *terapeutas* 'therapist', etc.) origin. Hybrids are not very common and usually have a borrowed root and a Lithuanian suffix (*stipendininkas* 'scholar', *farmacininkas* 'pharmacist', *venerininkas* 'a male with a venereal disease', *kretinaitė* 'a female with cretinism', and so on).

Conformity with the terminological criterion can mostly be observed in the names of persons administering treatment, whereas a number of the names of persons undergoing treatment are not very terminological due to them being expressed by substantival adjectives and, typically, participles (*apsikrėtusysis* 'one who has caught a disease', *pazeistasis* '(the) affected', *sergantysis* '(the) sick', *sveikasis* '(the) healthy',

etc.), or descriptive word combinations (*akių liga sergantysis* 'one with an eye disease', *grižtamąja šiltine sergantysis* ('one with recurrent typhus', etc.).

In addition to linguistic and terminological evidence, the names of actors in the medical field convey a certain amount of subject-related (medical) information. Their meanings provide insight into the medical situation in Lithuania in 1920, practitioners, the most common illnesses of the period, and so on.

Keywords: terminology, term, medicine, names for actors in the medical field, meaning